

Ekonomická situace a materiální životní podmínky z pohledu veřejného mínění ve středoevropském srovnání

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2005, v05-06</i>
Otázky:	<i>EV.10, EV.11, EU.33, EU.34, EU.28</i>
Termín terénního šetření:	<i>27. 6. – 4. 7. 2005</i>
Počet respondentů:	<i>1069</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>29. srpna 2005</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

Do šetření prováděného na přelomu června a července CVVM zařadilo několik otázek týkajících se ekonomické situace země a materiálních životních podmínek domácností. Pod zastřešením CEORG¹ se podobné výzkumy už několik let pravidelně provádějí zároveň i v Polsku² a Maďarsku³ a letos v červenci se srovnatelné šetření uskutečnilo také na Slovensku.⁴

Nejprve všichni dotázaní posuzovali aktuální ekonomickou situaci své země.⁵ Ukazuje se, že obecně vysoce převažují kritické názory nad příznivým míněním – viz tab. 1a až 1d. Relativně nejpříznivější hodnocení bylo přitom zaznamenáno právě v České republice. 12 % českých respondentů považuje aktuální ekonomickou situaci ČR za dobrou, 41 % za špatnou a 46 % ji charakterizuje jako „ani dobrou, ani špatnou“. O něco hůře ekonomickou situaci hodnotí lidé v Maďarsku, kde se podíl kritických vyjádření blížil jedné polovině (48 %), zatímco pozitivní hodnocení uváděl v průměru pouze jeden člověk z dvaceti. Více než polovina nespokojených se stavem domácí ekonomiky se objevila v Polsku (55 % „špatná“ ekonomická situace, 9 % „dobrá“) i na Slovensku (56 % „špatná“, 7 % „dobrá“).

¹ C E O R G [The Central European Opinion Research Group] zahrnuje tři instituce zabývající se výzkumem veřejného mínění v České republice [CVVM SOÚ AV ČR - Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR], v Maďarsku [TÁRKI - Társadalomkutató Intézet és Társadalomkutató Informatikai Egyesülés] a v Polsku [CBOS - Centrum Badania Opinii Społecznej].

² V Polsku šetření proběhlo ve dnech 1. až 4. července 2005 na reprezentativním souboru 1021 dotázaných ve věku od 18 let.

³ V Maďarsku sběr dat proběhl v termínu od 9. do 18. července 2005 na reprezentativním souboru 1058 respondentů ve věku od 18 let.

⁴ Na Slovensku sběr dat uskutečnila agentura FOCUS ve dnech 6. až 13. července 2005.

Dotazováno bylo 1033 respondentů představujících reprezentativní vzorek slovenské populace starší 18 let.

⁵ Otázka: "Jak byste hodnotil současnou ekonomickou situaci v naší zemi? Je podle Vás velmi dobrá, dobrá, ani dobrá, ani špatná, špatná, velmi špatná?"

Hodnocení v ČR se oproti období od roku 2003 do počátku 2005 poměrně výrazně zlepšilo a je nyní obdobné jako v letech 2001 a 2002. Naopak zřetelné zhoršení v hodnocení ekonomické situace v porovnání s lety 2001 a 2002 bylo zaznamenáno v Maďarsku. Poláci, kteří byli ke stavu své ekonomiky zejména v letech 2001 a 2002 velice kritičtí, je nyní hodnotí podstatně lépe, ale oproti minulému výzkumu z ledna 2005 zde došlo k statisticky dosti významnému posunu opačným směrem. U Slovenska jsou z minulosti k dispozici pouze údaje z ledna 2002 a června 2004. V porovnání s nimi je současné hodnocení stavu slovenské ekonomiky příznivější.

Tabulka 1a: Současná ekonomická situace v ČR (v %)⁶

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04	1/05	7/05
Velmi dobrá	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Dobrá	5	4	4	6	7	12	13	7	6	9	9	12
Ani dobrá, ani špatná	29	22	30	37	41	46	47	43	35	37	34	46
Špatná	52	58	51	46	43	36	32	40	47	41	46	34
Velmi špatná	13	14	12	9	6	4	5	9	10	12	10	7
NEVÍ	1	2	3	2	3	2	2	1	2	1	1	1
Dobrá	5	4	4	6	7	12	14	7	6	9	9	12
Špatná	65	72	63	55	49	40	37	49	57	53	56	41

Tabulka 1b: Současná ekonomická situace v Maďarsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04	1/05	7/05
Velmi dobrá	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dobrá	6	3	6	8	9	8	12	8	4	4	3	5
Ani dobrá, ani špatná	50	44	46	48	52	53	56	56	48	51	43	43
Špatná	33	40	36	33	29	29	25	27	37	32	42	38
Velmi špatná	6	9	8	8	5	6	3	4	8	8	9	10
NEVÍ	4	4	4	3	5	4	4	5	3	5	3	4
Dobrá	7	3	6	8	9	8	12	8	4	4	3	5
Špatná	39	49	44	41	34	35	28	31	45	40	51	48

Tabulka 1c: Současná ekonomická situace v Polsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04	1/05	7/05
Velmi dobrá	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dobrá	13	10	12	7	9	5	3	4	6	7	13	9
Ani dobrá, ani špatná	33	30	33	31	29	21	18	27	27	31	36	31
Špatná	39	41	40	47	47	50	56	52	48	42	37	43
Velmi špatná	10	12	10	12	11	21	19	12	14	14	9	12
NEVÍ	5	7	5	3	4	3	4	5	5	6	5	5
Dobrá	13	10	12	7	9	6	3	4	6	7	13	9
Špatná	49	53	50	59	58	71	75	64	62	56	46	55

Tabulka 1d: Současná ekonomická situace na Slovensku (v %)

	1/02	6/04	7/05
Velmi dobrá	0	0	1
Dobrá	2	2	6
Ani dobrá, ani špatná	25	27	36
Špatná	53	43	38
Velmi špatná	19	27	18
NEVÍ	1	1	1
Dobrá	2	2	7
Špatná	72	70	56

⁶ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

V očekávání nejbližšího ekonomického vývoje⁷ se v současné době obyvatelé všech čtyř zemí vzácně téměř shodují. Podíl optimistických očekávání se všude pohybuje okolo úrovně jedné pětiny v rozpětí pěti procentních bodů, jež oddělují relativně nejvyšší podíl v případě ČR (23 %) od nejnižší hodnoty (18 %), kterou ukázalo šetření v Polsku. Vzhledem k řádové velikosti možné statistické chyby dané rozsahem jednotlivých výběrových souborů (cca +/-3 procentní body) jde o rozdíly prakticky zanedbatelné. Ve zbývajících dvou podílech se od ostatních zemí poněkud oddělilo Polsko, kde bylo relativně více těch, kdo předpokládají, že ekonomická situace v budoucnu zůstane na stejné úrovni, jako je nyní, a naopak nižší podíl respondentů očekávajících zhoršení. Díky tomu v Polsku mírně převážil podíl příznivých očekávání nad nepříznivými, ačkoli samotný podíl pozitivních předpovědí byl zde nominálně nejnižší. Podíly očekávání neměnného vývoje ekonomické situace v ostatních třech zemích jsou zcela identické, v případě Maďarska a Slovenska se v porovnání s ČR objevil nepatrně vyšší podíl těch, kdo uvedli, že se ekonomická situace bude zhoršovat. V případě ČR a Slovenska došlo v průběhu posledního roku k výraznému posunu směrem k většímu optimismu (viz tabulky 2a až 2d).

Tabulka 2a: Očekávaný vývoj ekonomické situace ČR v příštím roce (v %)⁸

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04	1/05	7/05
Zlepší se	10	11	17	16	16	22	23	14	13	19	18	23
Nezmění se	40	42	46	53	46	54	43	42	31	35	47	48
Zhorší se	43	39	25	21	26	16	24	38	50	39	27	20
NEVÍ	7	8	12	10	12	8	10	6	6	7	8	9
Rozdíl +/-	-33	-28	-8	-5	-10	+6	-1	-24	-37	-20	-9	+3

Tabulka 2b: Očekávaný vývoj ekonomické situace Maďarska v příštím roce (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04	1/05	7/05
Zlepší se	31	19	21	22	27	28	31	29	19	22	18	21
Nezmění se	39	39	43	44	46	47	47	40	39	50	50	48
Zhorší se	21	33	27	26	19	17	9	20	33	18	25	23
NEVÍ	9	9	9	8	8	8	13	11	9	10	7	8
Rozdíl +/-	+10	-14	-6	-4	+8	+11	+22	+9	-14	+4	-7	-2

Tabulka 2c: Očekávaný vývoj ekonomické situace Polska v příštím roce (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04	1/05	7/05
Zlepší se	21	15	16	13	15	14	14	18	17	23	27	18
Nezmění se	41	44	52	47	50	52	50	50	44	50	51	58
Zhorší se	27	29	22	29	26	24	28	22	27	16	11	13
NEVÍ	11	12	10	11	9	10	8	10	12	11	11	11
Rozdíl +/-	-6	-14	-6	-16	-11	-10	-14	-4	-10	+7	+16	+5

Tabulka 2d: Očekávaný vývoj ekonomické situace Slovenska v příštím roce (v %)

	1/02	6/04	7/05
Zlepší se	8	16	21
Nezmění se	42	36	48
Zhorší se	40	38	25
NEVÍ	10	10	6
Rozdíl +/-	-32	-22	-4

Pozn.: „Zlepší se“ představuje součet procentních podílů odpovědí „velmi se zlepšil“ a „trochu se zlepšil“, „zhorší se“ je součtem procentních podílů odpovědí „trochu se zhoršil“ a „velmi se zhoršil“.

⁷ Otázka: "Myslíte si, že se v příštím roce ekonomická situace v ČR velmi zlepšil, trochu se zlepšil, nezmění se, trochu se zhoršil, velmi se zhoršil?"

⁸ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

Materiální životní podmínky svých domácností⁹ (viz tabulky 3a až 3d) vnímají obyvatelé ČR spíše příznivě. V posledním výzkumu 32 % Čechů označilo materiální životní podmínky své domácnosti za dobré, 44 % za „ani dobré, ani špatné“ a 23 % za špatné. Oproti lednovému šetření se sice hodnocení poněkud zhoršilo, ale z dlouhodobého hlediska patří aktuální výsledek k nejpříznivějším a v porovnání s ostatními zeměmi vyznívá jednoznačně lépe. To de facto odpovídá i situaci z hlediska objektivního srovnání životní úrovně, která je v ČR v průměru vyšší než ve zbývajících třech zemích. Mezi nimi je hodnocení materiálních životních podmínek relativně nejpříznivější v Polsku, po něm následuje Slovensko a nejhůře své materiální životní podmínky hodnotí Maďaři. Na Slovensku se přitom situace oproti loňsku mírně zlepšila, v Polsku a Maďarsku v průběhu posledního roku žádný posun nenastal.

Tabulka 3a: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v ČR (v %)¹⁰

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04	1/05	7/05
Dobré	24	24	27	23	29	31	27	25	34	27	38	32
Ani dobré, ani špatné	50	48	50	52	44	47	48	50	42	48	43	44
Špatné	26	27	23	25	27	22	25	24	24	24	19	23
NEVÍ	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1
Rozdíl +/-	-2	-3	+4	-2	+2	+9	+2	+1	+10	+3	+19	+9

Tabulka 3b: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Maďarsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04	1/05	7/05
Dobré	9	9	8	9	8	7	10	12	17	10	11	12
Ani dobré, ani špatné	60	54	56	53	58	59	56	63	56	60	54	55
Špatné	31	37	36	38	34	34	33	25	27	30	35	33
NEVÍ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Rozdíl +/-	-22	-28	-28	-29	-26	-27	-23	-13	-10	-20	-24	-21

Tabulka 3c: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Polsku (v %)

	2/99	7/99	1/00	7/00	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04	1/05	7/05
Dobré	21	19	22	19	21	21	23	24	24	26	25	26
Ani dobré, ani špatné	45	47	46	48	46	45	43	45	45	45	44	42
Špatné	34	34	32	33	33	34	34	31	31	29	31	32
NEVÍ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozdíl +/-	-13	-15	-10	-14	-12	-13	-11	-7	-7	-3	-6	-6

Tabulka 3d: Hodnocení současných materiálních životních podmínek domácnosti respondenta na Slovensku (v %)

	1/02	6/04	7/05
Dobré	16	16	20
Ani dobré, ani špatné	47	49	47
Špatné	37	35	33
NEVÍ	0	0	0
Rozdíl +/-	-21	-19	-13

Pozn.: „Dobré“ představuje součet podílů „velmi dobré“ a „spíše dobré“, „špatné“ je součet podílů „spíše špatné“ a velmi špatné“.

Jak ukazují údaje v tabulkách 4a až 4d, z hlediska očekávání vývoje materiálních životních podmínek domácnosti v příštím roce¹¹ jsou zjištěné rozdíly

⁹ Otázka: „Jak byste hodnotil současné materiální životní podmínky Vaší domácnosti? Jako velmi dobré, spíše dobré, ani dobré, ani špatné, spíše špatné, velmi špatné?“

¹⁰ Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

opět jen minimální, jako tomu bylo u očekávání týkajících se vývoje ekonomické situace. Mírně vyšší podíl nepříznivých očekávání oproti ostatním se objevil mezi respondenty z Maďarska, kteří tak celkově působí poněkud pesimističtěji, zvláště bereme-li v potaz jejich hodnocení stávajících materiálních životních podmínek. Rozdíly v podílech nepříznivých i příznivých očekávání u ostatních zemí jsou prakticky bezvýznamné. V případě ČR a Slovenska došlo v průběhu posledního roku k poměrně zřetelnému pozitivnímu posunu v očekávání vývoje materiálních životních podmínek. Očekávání Poláků se oproti loňsku rovněž nepatrně zlepšila a jsou již zřetelně příznivější než v letech 2001 a 2002. Maďaři jsou dnes naopak skeptičtější než v období od poloviny roku 2001 do počátku 2003.

Tabulka 4a: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v ČR v příštím roce (v %)¹²

	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	9/04	1/05	7/05
Zlepší se	14	28	22	11	12	15	18	16
Nezmění se	49	41	50	54	46	45	55	55
Zhorší se	27	21	20	29	36	30	19	20
NEVÍ	10	10	8	6	6	10	8	9
Rozdíl +/-	-13	+7	+2	-18	-24	-15	-1	-4

Tabulka 4b: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Maďarsku v příštím roce (v %)

	1/01	7/01	1/02	1/03	12/03	6/04	1/05	7/05
Zlepší se	21	23	27	25	16	18	19	15
Nezmění se	46	47	51	50	52	56	48	55
Zhorší se	28	24	14	17	27	20	27	24
NEVÍ	5	6	8	8	5	6	6	6
Rozdíl +/-	-7	-1	+13	+8	-11	-2	-8	-9

Tabulka 4c: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta v Polsku v příštím roce (v %)

	1/01	7/01	1/02	1/03	1/04	7/04	1/05	7/05
Zlepší se	16	11	14	13	16	15	21	17
Nezmění se	56	57	57	67	60	63	60	65
Zhorší se	27	21	29	19	22	20	18	17
NEVÍ	1	11	0	1	2	2	1	1
Rozdíl +/-	-11	-10	-15	-6	-6	-5	+3	0

Tabulka 4d: Očekávaný vývoj materiálních životních podmínek domácnosti respondenta na Slovensku v příštím roce (v %)

	1/02	6/04	7/05
Zlepší se	12	17	20
Nezmění se	46	46	55
Zhorší se	27	27	17
NEVÍ	15	10	8
Rozdíl +/-	-15	-10	+3

Pozn.: „Zlepší se“ představuje součet procentních podílů odpovědí „velmi se zlepší“ a „trochu se zlepší“, „zhorší se“ je součtem procentních podílů odpovědí „trochu se zhorší“ a „velmi se zhorší“.

¹¹ Otázka: „Očekáváte, že materiální životní podmínky Vaší domácnosti se v příštím roce velmi zlepší, trochu zlepší, nezmění se, trochu se zhorší, velmi se zhorší?“

¹² Údaje za respondenty ve věku od 18 let.

Podrobnější analýza ukázala, že příznivěji ekonomickou situaci vnímají dotázaní s dobrou životní úrovní, vysoce kvalifikovaní nebo vedoucí pracovníci, ti, kdo důvěřují současné vládě, a voliči ČSSD, zatímco stoupenci KSČM a nezaměstnaní jsou nadprůměrně kritičtí. Své materiální životní podmínky jako dobré pak častěji hodnotí absolventi vysokých škol, podnikatelé, vysoce kvalifikovaní či vedoucí pracovníci a příznivci ODS. Naopak za špatné je ve zvýšené míře považují nezaměstnaní, dělníci a ti, kdo preferují KSČM. Optimismus v očekáváních pak velmi silně koreluje s hodnocením současné situace.

V rámci svého šetření z přelomu června a července se CVVM věnovalo problematice životní úrovně nejen otázkami týkajícími se hodnocení současné situace a očekávání dalšího vývoje, pokud jde o materiální životní podmínky domácnosti, ale zároveň položilo i otázku na dostatek či nedostatek peněz v rodinném rozpočtu, pokud jde o některé dílčí kategorie zboží nebo služeb uspokojujících základní i vyšší životní potřeby.¹³

Tabulka 5: Dostatek a nedostatek peněz v rodinném rozpočtu (v %)

	5/2002		2/2004		7/2005	
	D	N	D	N	D	N
potraviny	81	19	80	19	81	18
oblečení, obuv	56	43	52	47	60	39
bydlení, voda, energie	51	47	49	48	51	46
zařízení bytu, spotřebiče	34	62	32	62	38	57
předměty denní potřeby, drogistické zboží	73	26	71	27	72	27
kultura, sport, rekreace	37	59	33	59	38	56
zdravotní péče, léky	63	31	59	34	53	40
vzdělání, učební pomůcky	42	30	40	26	40	30

Pozn.: Údaje o dostatku/nedostatku peněz představují součty podílů příslušných variant odpovědí „určitě (ne)dostatek peněz“ a „spíše (ne)dostatek peněz“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“ a „netýká se“.

Výsledky šetření ukazují, že 18 % respondentů pociťuje nedostatek peněz na jídlo (včetně 4 %, kteří uvedli, že pociťují určitě nedostatek peněz), 27 % na běžné nepotravinářské zboží denní potřeby (4 % určitě), 39 % na oblečení či obuv (9 % určitě), 46 % na bydlení včetně výdajů za teplo, vodu, elektřinu apod. (11 % určitě), 57 % na vybavení domácnosti a jiné zboží dlouhodobého užívání (19 % určitě), 56 % na předměty a služby sloužící k uspokojování kulturních, rekreačních nebo sportovních potřeb (21 % určitě), 40 % na zdravotní péči, léky a zdravotnické potřeby (10 % určitě) a 30 % na vzdělávání členů rodiny, výdaje na studium a učební pomůcky (8 % určitě).

Oproti předchozímu výzkumu, který se uskutečnil v únoru 2004, poklesl podíl respondentů, kteří uváděli, že v rámci svého rodinného rozpočtu nemají dostatek peněz na oblečení a obuv (pokles o 8 procentních bodů) a na vybavení bytu či jiné zboží dlouhodobého užívání (pokles o 5 procentních bodů, podíl těch, kdo na to mají dostatek peněz, pak vzrostl dokonce o 6 procentních bodů). Jako mírně lepší se zdá být i situace, pokud jde o zboží a služby sloužící k uspokojování kulturních, rekreačních či sportovních potřeb (růst podílu respondentů deklarujících dostatek peněz o 5 procentních bodů). Naopak zřetelný vzestup podílu těch, kdo v rámci hospodaření své domácnosti pociťují

¹³ Otázka: „Můžete nám říci, jaká je úroveň uspokojování životních potřeb ve Vaší domácnosti (rodině) v současnosti? U každé z následujících položek laskavě uveďte, zda pociťujete v rodinném rozpočtu dostatek nebo nedostatek finančních prostředků.“ (jednotlivé položky viz tabulku 5)

potíže, byl v porovnání s oběma výzkumy z předchozích let zaznamenán u výdajů za zdravotní péči, zdravotní pomůcky a léky (9 procentních bodů oproti květnu 2002, 6 procentních bodů v komparaci s loňským únorem).

Tabulka 6: Nedostatek peněz v rodinném rozpočtu podle životní úrovně (v %)

	životní úroveň domácnosti		
	dobrá	ani dobrá, ani špatná	špatná
potraviny	4 (1)	18 (3)	46 (12)
oblečení, obuv	12 (2)	43 (7)	81 (27)
bydlení, voda, energie	18 (1)	51 (10)	84 (33)
zařízení bytu, spotřebiče	28 (3)	66 (19)	91 (50)
předměty denní potřeby, drogistické zboží	8 (0)	23 (3)	67 (14)
kultura, sport, rekreace	31 (4)	66 (23)	82 (53)
zdravotní péče, léky	18 (2)	45 (9)	74 (29)
vzdělání, učební pomůcky	16 (2)	33 (8)	51 (18)

Pozn.: Údaj v závorce představuje velikost podílu těch, kdo pociťují „určitě nedostatek peněz“.

Tabulka 6 ukazuje, že problémy s rozpočtem pociťují především lidé, kteří subjektivně považují životní úroveň své domácnosti za špatnou. Podstatná část z nich má přitom větší či menší potíže i s uspokojováním nejzákladnějších životních potřeb potravinami a nepotravinářským zbožím denního použití.